GENERALINIO ADVOKATO L. A. GEELHOED IŠVADA,

pateikta 2006 m. rugsėjo 14 d. [1]

I — Įžanga

1. Šioje byloje pagrindinis vaidmuo vėl tenka *res judicata* principo nepažeidžiamumui. Joje aptariamą galutinį sprendimą priėmė Italijos civilinių bylų teismas, kuris nusprendė, kad pagal nacionalinę teisę Italija privalo išmokėti pagal tam tikras sąlygas suteiktą valstybės pagalbą nepaisant ankstesnio Komisijos sprendimo, kuriuo ji paskelbė, kad pagalba yra nesuderinama su bendrąja rinka. Vėliau pradėjus pažeidžiant Bendrijos teisę išmokėtos pagalbos susigrąžinimo procedūrą, pagalbos gavėjas Italijos valdžios institucijoms pareiškė, kad Italijos teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas. Iš esmės pagrindinis klausimas – ar nacionalinio teismo sprendimu galima varžyti išskirtinę Komisijos kompetenciją vertinti, ar valstybės pagalba yra suderinama su Bendrijos teise, ir prireikus nurodyti grąžinti neteisėtai išmokėtą pagalbos sumą.

1 — Originalo kalba: olandų.

II — Taikytinos nuostatos

A — *Bendrijos teisės aktai*

2. EAPB 4 straipsnio c punktu valstybėms narėms draudžiama bet kokia forma skirti subsidijas arba pagalbą anglies ir plieno pramonės srityse.

3. Devintajame dešimtmetyje Europos plieno pramonės sektoriuje kilus didelei krizei buvo imtasi tam tikrų nepaprastųjų priemonių, nukrypstančių nuo šio absoliutaus draudimo. Šios priemonės buvo grindžiamos EAPB 95 straipsnio pirmąja ir antrąja pastraipomis.

4. Nuo 1981 m. antrojo pusmečio iki 1985 m. pabaigos buvo taikomas Sprendimas 2320/81/EAPB [2] su pakeitimais, padarytais Sprendimu 1018/85/EAPB [3] (toliau –

2 — 1981 m. rugpjūčio 7 d. Komisijos sprendimas, nustatantis Bendrijos taisykles dėl pagalbos juodajai metalurgijai (OL L 228, p. 14).

3 — 1985 m. balandžio 19 d. Komisijos sprendimas, iš dalies keičiantis Sprendimą 2320/81 (OL L 110, p. 5).

antrasis valstybės pagalbos kodeksas). Kodeksu buvo siekiama sudaryti galimybę teikti pagalbą, skirtą atgaivinti šį pramonės sektorių ir sugrąžinti gamybos pajėgumus iki paklausos lygio. Pagalba turėjo būti trumpalaikė ir iš anksto patvirtinta. Kodekse buvo nustatyta tvirtinimo tvarka.

5. Antrojo valstybės pagalbos kodekso 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Apie visus ketinimus suteikti ar pakeisti pagalbą Komisija turi būti laiku informuojama, kad galėtų pateikti savo pastabas. <...> Atitinkama valstybė narė gali įgyvendinti savo numatomas priemones tik Komisijai pritarus ir pagal jos nustatytas sąlygas."

6. Nuo 1986 m. sausio 1 d. šis kodeksas buvo pakeistas trečiuoju valstybės pagalbos kodeksu, kuris buvo priimtas Sprendimu 3484/85/EAPB [4] ir taikomas nuo 1986 m. sausio 1 d. iki 1988 m. gruodžio 31 d. imtinai. Šiuo kodeksu buvo nustatyta siauresnė galimybė nukrypti nuo draudimo teikti pagalbą šiame sektoriuje. Remiantis trečiojo kodekso 3 straipsniu, buvo galima teikti pagalbą, skirtą įrenginiams pritaikyti prie naujų aplinkos apsaugos teisės normų. Šios pagalbos suma negali viršyti 15 % investicijos grynosios subsidijos, tiesiogiai susijusios su taikoma aplinkos apsaugos priemone, ekvivalento.

7. Trečiojo valstybės pagalbos kodekso 1 straipsnio 3 dalyje pažymima, kad pagalbą galima vykdyti tik laikantis 6 straipsnio procedūrų ir kad negalimas joks mokėjimas po 1988 m. gruodžio 31 dienos.

8. Trečiojo valstybės pagalbos kodekso 6 straipsnio 1, 2 ir 4 dalyse teigiama:

„1. Apie visus ketinimus suteikti ar pakeisti pagalbą Komisija turi būti laiku informuojama, kad galėtų pateikti savo pastabas. <...> Ji taip pat turi būti informuojama apie pagalbos juodosios metalurgijos sektoriui projektus, dėl kurių ji jau priėmė sprendimą remdamasi EAPB sutarties nuostatomis. Šiame straipsnyje numatytą pranešimą apie pagalbos projektus Komisijai reikia pateikti ne vėliau kaip 1988 m. birželio 30 dieną.

4 — 1985 m. lapkričio 27 d. Komisijos sprendimas, nustatantis Bendrijos taisykles dėl pagalbos juodajai metalurgijai (OL L 340, p. 1).

2. Apie visus valstybių narių, teritorinių vienetų arba kitų subjektų planus valstybės lėšomis finansuoti juodosios metalurgijos įmones (įsigyjant akcijų, teikiant kapitalo dotacijas arba kitomis panašiomis priemonėmis) Komisija turi būti laiku informuojama, kad galėtų pateikti savo pastabas, ir ne vėliau kaip 1988 m. birželio 30 dieną.

Komisija nustato, ar tokia intervencija turi pagalbos elementų <...>, ir prireikus įvertina jos suderinamumą su 2–5 straipsnių nuostatomis.

<...>

4. Jei pasiūliusi suinteresuotiesiems asmenims pateikti pastabas Komisija nustato, kad nagrinėjamu atveju pagalba yra nesuderinama su šio sprendimo nuostatomis, ji praneša atitinkamai valstybei narei apie savo sprendimą. Komisija priima šį sprendimą ne vėliau kaip per tris mėnesius po informacijos, reikalingos įvertinti nagrinėjamą pagalbą, gavimo. Jei valstybė narė nesilaiko šio sprendimo, taikomas EAPB sutarties 88 straipsnis. Atitinkama valstybė narė gali įgyvendinti 1 ir 2 dalyse numatytas planuojamas priemones tik Komisijai pritarus ir pagal jos nustatytas sąlygas."

9. Sprendimu 322/89/EAPB [5] trečiasis valstybės pagalbos kodeksas buvo pakeistas ketvirtuoju valstybės pagalbos kodeksu. Pastarasis buvo taikomas nuo 1989 m. sausio 1 d. iki 1991 m. gruodžio 31 d. imtinai. Jo 3 straipsnis yra identiškas trečiojo valstybės pagalbos kodekso 3 straipsniui.

10. 2002 m. liepos 23 d. pasibaigus EAPB sutarties galiojimui, juodosios metalurgijos sektoriuje taikoma EB sutartimi nustatyta valstybės pagalbos sistema.

B — *Nacionalinės teisės aktai*

11. 1976 m. gegužės 2 d. Įstatyme Nr. 183 (toliau – Įstatymas Nr. 183/1976) [6] nustatyta galimybė teikti tiesioginę finansinę pagalbą ir palūkanų subsidijas, neviršijančias 30 % investicijų dydžio *Mezzogiorno* pramonės projektams.

5 — 1989 m. vasario 1 d. Komisijos sprendimas, nustatantis Bendrijos taisykles dėl pagalbos juodajai metalurgijai (OL L 38, p. 8).

6 — Įstatymas dėl nepaprastųjų priemonių *Mezzogiorno regione (legge n° 183/1976 sulla disciplina dell'intervento straordinario nel Mezzogiorno,* GURI Nr. 121, 1976 m. gegužės 8 d.).

12. Italijos civilinio kodekso (*codice civile*) 2909 straipsnyje nustatyta taisyklė, pagal kurią niekas negali remtis pagrindais, kuriais vadovaujantis buvo priimtas galutinis ir neskundžiamas sprendimas, o tai procedūriniu atžvilgiu užkerta kelią bet kokiai galimybei kreiptis į teismą dėl ginčo, dėl kurio kitas teismas jau yra priėmęs galutinį sprendimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, šis principas taikomas ne tik per ankstesnį teismo procesą pateiktiems pagrindams, bet ir tiems, kurie galėjo būti pateikti.

1 021 mln. ITL paskolą su palūkanų subsidija ir 765 mln. ITL valstybės subsidiją (t. y. 30 % investicijų išlaidų).

— Kredito įstaiga, kuriai pavesta nagrinėti paraišką dėl finansavimo, 1986 m. birželio 11 d. Sprendimu suteikė 1 021 mln. ITL paskolą 10 metų su sumažinta 4,25 % palūkanų norma.

III — Faktinės ir procedūrinės aplinkybės. Prejudiciniai klausimai

Faktai ir chronologija

— 1988 m. balandžio 20 d. Italijos kompetentingos institucijos, laikydamosi trečiojo kodekso 6 straipsnio 1 dalies, pranešė Komisijai apie pagalbos *Lucchini Siderurgica* projektą. Pranešime nurodyta, kad šios pagalbos tikslas yra aplinkos apsaugai gerinti skirta 2 550 mln. ITL investicija, kuriai turi būti suteikta paskola su sumažintomis palūkanomis (367 mln. ITL vertės) ir subsidija (765 mln. ITL).

13. Remiantis bylos dokumentais galima pateikti tokią faktų santrauką chronologine tvarka:

— 1985 m. lapkričio 6 d. *Lucchini Siderurgica* pateikė prašymą dėl valstybės pagalbos pagal Įstatymą Nr. 183/1976. Visai 2 550 mln. ITL investicijų tam tikriems įrenginiams atnaujinti sumai *Lucchini Siderurgica* paprašė suteikti

— 1988 m. birželio 22 d. laišku Komisija paprašė papildomos informacijos apie investicijos, kurios atžvilgiu teikiama ši pagalba, pobūdį ir tikslias prašomos paskolos sąlygas (palūkanų normą ir terminą). Be to, šiuo laišku Italijos institucijų prašoma nurodyti, ar pagalba

skirta taikant bendrą aplinkos apsaugos schemą, kad būtų galima įrenginius pritaikyti prie naujų šios srities normų, ir nurodyti atitinkamas normas. Italijos institucijos į šį laišką neatsakė.

— 1988 m. lapkričio 16 d. AGENSUD, tuo metu tapusi kompetentinga institucija, atsižvelgdama į tai, kad greitai baigsis trečiajame valstybės pagalbos kodekse nustatytas terminas (t. y. 1988 m. gruodžio 31 d.), Sprendimu Nr. 7372 nusprendė *Lucchini Siderurgica* laikinai skirti 382 500 000 ITL, t. y. 15 % investicijų sumos (vietoj Įstatyme Nr. 183/1976 nustatytų 30 %), kuri pagal trečiąjį kodeksą turėjo būti išmokėta iki 1988 m. gruodžio 31 dienos. Tačiau atsisakyta suteikti palūkanų subsidiją, nes ją suteikus bendra skirtos pagalbos suma būtų viršijusi minėtu kodeksu nustatytą 15 % ribą. Pagal trečiojo kodekso 6 straipsnį pagalbą suteikiantį galutinį aktą galima priimti tik Komisijai pritarus, todėl AGENSUD neatliko jokio mokėjimo.

— Iš karto negalėdama įvertinti, ar numatyta pagalba suderinama su bendrąja rinka, nes negavo iš Italijos institucijų paaiškinimų, 1989 m. sausio 13 d. Komisija pradėjo trečiojo kodekso 6 straipsnio 4 dalyje numatytą procedūrą ir apie tai jas informavo 1989 m. sausio 13 d. laišku. Pranešimas apie šią procedūrą paskelbtas 1990 m. kovo 23 d. *Europos Bendrijų oficialiajame leidinyje*[7].

— Per tą laiką pagalba *Lucchini Siderurgica* dar nebuvo išmokėta ir ji 1989 m. balandžio 6 d. pareiškė AGENSUD ieškinį civilinių bylų teisme (Romos civilinių ir baudžiamųjų bylų teismas (*Tribunale civile e penale di Roma*)) prašydama pripažinti jos teisę pagal Įstatymą Nr. 183/1976 į 765 mln. ITL (t. y. 30 % investicijų sumos) ir 367 mln. ITL (palūkanų subsidija) išmoką.

— Pagal Komisijos pradėtą procedūrą 1989 m. rugpjūčio 9 d. teleksu Italijos institucijos pateikė papildomų duomenų apie nagrinėjamą pagalbą.

— 1989 m. spalio 18 d. laiške Komisija Italijos institucijoms nurodė, kad jų atsakymas nepatenkinamas, nes vis dar trūksta kelių detalių. Komisija taip pat nurodė, jog negavusi tinkamo atsakymo

7 — OL C 73, p. 5.

per 15 darbo dienų ji galės priimti galutinį sprendimą, remdamasi tik turima informacija. Į šį laišką nebuvo atsakyta.

— 1990 m. birželio 20 d. Sprendimu 90/555/EAPB Komisija galutinai pripažino, kad priemonė yra nesuderinama su bendrąja rinka. Apie sprendimą paskelbta pranešime spaudai [8]. Be to, 1990 m. liepos 20 d. laišku apie priimtą sprendimą Komisija pranešė Italijos valdžios institucijoms [9]. Sprendimas taip pat buvo paskelbtas 1990 m. lapkričio 14 d. *Europos Bendrijų oficialiajame leidinyje* [10]. Nei *Lucchini Siderurgica*, nei Italijos vyriausybė sprendimo neapskundė.

— 1991 m. liepos 24 d. Italijos teismas patenkino *Lucchini Siderurgica* ieškinį. Jo sprendimas buvo grindžiamas Įstatymu Nr. 183/1976.

— 1994 m. gegužės 6 d. Sprendimu *Corte d'appello di Roma* (Romos apeliacinės instancijos teismas) patvirtino šį sprendimą. Kadangi sprendimas nebuvo skundžiamas kasacine tvarka, jis tapo galutinis ir neskundžiamas.

— Kadangi pagalba nebuvo išmokėta, *Lucchini Siderurgica* 1995 m. lapkričio 20 d. paprašė vykdomojo rašto, kurį ji gavo. 1995 m. gruodžio 29 d. apie šį raštą buvo pranešta *Ministerio dell'Industria*, kuri tuo metu buvo kompetentinga valdžios institucija. Kadangi 1996 m. vasario mėnesį raštas nebuvo įvykdytas, *Lucchini Siderurgica* paprašė ir gavo sutikimą areštuoti *Ministerio dell'Industria* automobilių parką.

— 1996 m. kovo 8 d. ministerija priėmė Nutarimą Nr. 17975, kuriuo ji, vykdydama *Corte d'appello di Roma* sprendimą, suteikė 765 mln. ITL pagalbą ir 367 mln. ITL pagalbą palūkanoms subsidijuoti. Šiame nutarime buvo išlyga, kurioje pažymėta, kad ši pagalba bus iš dalies ar visiškai susigrąžinta, jei jos skyrimo arba sumokėjimo atžvilgiu bus priimtas neigiamas Bendrijos sprendimas. 1996 m. balandžio 16 d. buvo išmokėtos minėtos pagalbos sumos su įstatymu numatytomis palūkanomis.

— 1996 m. liepos 15 d. Komisija pranešė Italijos valdžios institucijoms, kad *Corte d'appello di Roma* sprendimas ir Nuta-

8 — 1990 m. birželio 20 d. IP(90) 498.
9 — Lydraštis SG(90) D/24789.
10 — OL L 314, p. 17.

rimas Nr. 17975 prieštarauja Bendrijos teisei atsižvelgiant į Sprendimą 90/555 ir trečiąjį valstybės pagalbos kodeksą. Ji paragino Italijos vyriausybę pateikti pastabas.

— 1996 m. liepos 26 d. Komisija gavo atsakymą, kuriame *Ministerio dell'Industria* nurodė, kad pagalba buvo suteikta numatant teisę ją susigrąžinti.

— 1996 m. rugsėjo 16 d. Komisija paragino Italijos valdžios institucijas atsiimti aptariamą pagalbą, nes priešingu atveju ji pateiktų ieškinį dėl įsipareigojimų nevykdymo pagal EAPB 88 straipsnį.

— Nauju 1996 m. rugsėjo 20 d. Nutarimu Nr. 20357 *Ministero dell'Industria* nusprendė atšaukti pagalbą ir nurodė ją sugrąžinti.

— 1996 m. lapkričio 16 d. *Lucchini Siderurgica* apskundė šį sprendimą administraciniam teismui (t. y. *Tribunale amministrativo regionale del Lazio* (Lacijaus regioninis administracinis teismas)). Šis nusprendė, kad teisė į pagalbos išmoką nebegali būti skundžiama, nes *Corte d'appello di Roma* sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas. 1999 m. balandžio 1 d. *Lucchini Siderurgica* ieškinys buvo pripažintas pagrįstu.

— 1999 m. lapkričio 2 d. *Avvocatura dello Stato* ministerijos vardu *Consiglio di Stato* pateikė apeliaciją.

— 2004 m. spalio 22 d. Sprendimu *Consiglio di Stato* pateikė prejudicinį klausimą, kad būtų išspręstas *Corte d'appello di Roma* galutinio ir neskundžiamo sprendimo ir Sprendimo 90/555 nesuderinamumas.

Prejudiciniai klausimai

14. Teismines funkcijas vykdantis *Consiglio di Stato* (šeštoji kolegija) Teisingumo Teismui pateikė tokius klausimus:

„1. Ar pagal tiesiogiai taikomos Europos Bendrijų teisės, kurią šiuo atveju sudaro (trečiasis kodeksas), Sprendimas (90/555) <...> ir (raštas) Nr. 5259, kuriuo reikalaujama, kad Italijos vyriau-

sybė susigrąžintų valstybės pagalbą, t. y. aktai, kuriais remiantis buvo priimtas šiuo ieškiniu ginčijamas sprendimas dėl susigrąžinimo (t. y. <...> Dekretas Nr. 20357 <...>), viršenybės principą teisiškai yra įmanoma ir pagrįsta nacionalinėms valdžios institucijoms susigrąžinti pagalbą iš privataus pagalbos gavėjo, nors civilinių bylų teismo priimtas sprendimas, besąlygiškai įpareigojantis sumokėti nagrinėjamą pagalbą, įgijo *res judicata* galią?

Procedūra Teisingumo Teisme

15. *Lucchini Siderurgica*, Italijos, Čekijos ir Nyderlandų vyriausybės bei Komisija pateikė pastabas. Visi išdėstė savo pozicijas 2006 m. birželio 6 d. teismo posėdyje.

IV — Vertinimas

A — *Šalių pozicijos*

16. Manau, kad šioje neįprastoje byloje, kurioje Teismas turi išnagrinėti ir nuspręsti dėl vienos esminių Bendrijos teisės nuostatų, t. y. EB 88 straipsnio, ir *res judicata* principo santykio, vertėtų pateikti išsamesnę nei įprastai pagrindinės bylos šalių, į bylą įstojusių valstybių narių ir Komisijos pateiktų pastabų santrauką.

2. Ar, priešingai, susigrąžinimo procedūra, atsižvelgiant į įtvirtintą principą, kad sprendimui dėl valstybės pagalbos susigrąžinimo taikoma Bendrijos teisė, nors jo įgyvendinimą ir susigrąžinimo procedūrą, nesant Bendrijos nuostatų šioje srityje, reglamentuoja nacionalinė teisė (1983 m. rugsėjo 21 d. Sprendimas *Deutsche Milchkontor (ir kt)*, 205/82–215/82, Rink. p. 2633), yra teisiškai neįmanoma esant veiksmingam teismo sprendimui, įgijusiam *res judicata* galią (civilinio kodekso 2909 straipsnis), kuris sukuria teisinių pasekmių privataus asmens ir valdžios institucijų santykiuose ir kurį valdžios institucijos privalo įvykdyti?“

17. Iš esmės *Lucchini Siderurgica* ir Čekijos vyriausybė teigia, kad galutiniu ir neskundžiamu tapęs teismo sprendimas yra svarbesnis už Bendrijos interesą susigrąžinti pažeidžiant Bendrijos teisę suteiktą valstybės

pagalbą. Šiuo atveju jos remiasi sprendimais *Eco-Swiss* [11], *Köbler* [12], *Kühne & Heitz* [13] ir *Kapferer* [14]. Italijos ir Nyderlandų vyriausybės bei Komisija pripažįsta *res judicata* principo, kuris buvo taikytas minėtoje teismo praktikoje, svarbą, bet laikosi nuomonės, kad šiuo atveju to principo taikyti negalima arba reikia padaryti išimtį.

18. Pirma, *Lucchini Siderurgica* ginčija prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą. Savo nuomonę ji grindžia argumentais, kad nėra Bendrijos teisės normos, kurią reikėtų aiškinti, nėra spręstino ginčo ir kad pateikti klausimai yra hipotetiniai. Be to, ji taip pat kelia klausimą dėl Sprendimo 90/555 galiojimo, nes yra tariamai padaryti keli formalūs pažeidimai.

19. Iš esmės *Lucchini Siderurgica* remiasi nusistovėjusia teismo praktika, pagal kurią vienintelė valstybės narės gynybos priemonė Komisijai pateikus ieškinį dėl įsipareigojimų nevykdymo pagal EB 88 straipsnio 2 dalį yra absoliutus negalėjimas tinkamai įgyvendinti Komisijos sprendimo. Ji pabrėžia, kad šis negalėjimas kyla dėl *Corte d'appello di Roma* priimto galutinio ir neskundžiamo sprendimo.

20. *Lucchini Siderurgica* pripažįsta, kad egzistuoja toks principas, pagal kurį jokia valstybės pagalba negali būti teikiama, jei Komisija priėmė sprendimą, kuriame sakoma, jog ta pagalba prieštarauja Bendrijos teisei. Tačiau, pasak jos, egzistuoja aukštesnės galios teisės norma, pagal kurią visi ūkinės veiklos vykdytojai gali jaustis apsaugoti *res judicata* principo, kuris yra vienas pagrindinių teisinio saugumo principų.

21. Be pirmiau minėtų sprendimų, Čekijos vyriausybė, kaip ir *Lucchini Siderurgica*, remiasi Reglamento (EB) Nr. 659/1999 14 straipsnio 1 dalimi [15]. Remiantis šia nuostata, Komisija negali reikalauti susigrąžinti pagalbą, jeigu tai prieštarautų bendrajam Bendrijos teisės principui. Pasak Čekijos vyriausybės, kaip tik tokia padėtis susidaro galutinio ir neskundžiamo sprendimo atveju.

11 — 1999 m. birželio 1 d. Sprendimas (C-126/97, Rink. p. I-3055).

12 — 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimas (C-224/01, Rink. p. I-10239).

13 — 2004 m. sausio 13 d. Sprendimas (C-453/00, Rink. p. I-837).

14 — 2006 m. kovo 16 d. Sprendimas (C-234/04, Rink. p. I-2585).

15 — 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamentas, nustatantis išsamias EB sutarties 93 straipsnio taikymo taisykles (OL L 83, p. 1).

22. Italijos vyriausybė teigia, jog šiuo atveju *res judicata* principas nėra taikytinas, nes jis reiškia, kad sprendimas turi būti priimtas byloje, kurioje dalyvauja tos pačios šalys dėl to paties dalyko ir kuris grindžiamas tais pačiais argumentais [16].

23. Taigi šiuo atveju trečioji sąlyga nėra tenkinama, nes, pirma, civilinis procesas, kuris baigėsi *Corte d'appello di Roma* sprendimu, skiriasi nuo administracinės teisės proceso, kuris tebevyksta prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme, ir, antra, dėl to, kad *Corte d'appello di Roma* nepriėmė sprendimo remdamasis trečiuoju valstybės pagalbos kodeksu ir neatsižvelgė į Sprendimą 90/555.

24. Italijos vyriausybė taip pat pabrėžia, kad *Lucchini Siderurgica* negali remtis teisėtų lūkesčių apsauga. Kiekviena įmonė žino, kad ji teisę į valstybės pagalbos išmoką įgyja tik tuo atveju, jei palankus sprendimas buvo priimtas ir Bendrijos, ir nacionaliniu lygmeniu. Net jei nacionaliniu lygmeniu būtų priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas, tai vis tiek nereikštų, kad įmonė gali gauti pagalbą. Įmonė turi sulaukti, kol Komisija taip pat priims sprendimą. Iš tiesų Komisija nėra saistoma nacionalinio teismo sprendimų. Taigi negali kilti klausimas dėl teisėtų lūkesčių, kuriuos reikėtų apsaugoti nuo bandymo susigrąžinti pagalbą. Italijos vyriausybė taip pat pabrėžia, kad *Lucchini Siderurgica* galėjo apskųsti Komisijos sprendimą. Galiausiai ji primena, kad nacionalinio teismo kompetencija Bendrijos valstybės pagalbos schemoje yra ribota. Nacionalinis teismas negali spręsti dėl valstybės pagalbos atitikties, todėl galutinio ir neskundžiamo sprendimo taikymas šiuo atveju yra ribotas.

25. Nyderlandų vyriausybės nuomone, yra susidariusi išskirtinė padėtis, todėl galima pagrįsti nukrypimą nuo *res judicata* ir nacionalinės procedūrinės autonomijos principų. Pasak Nyderlandų vyriausybės, kuri šiuo atveju remiasi pirmiau minėtu sprendimu *Kapferer*, kaip pradinį tašką reikėtų imti *res judicata* nepažeidžiamumą. Jei iš naujo būtų svarstomas galutiniu tapęs teismo sprendimas, būtų rimtai pažeistas teisinio saugumo principas, teisinių santykių stabilumas ir galiausiai pačios teisminės valdžios autoritetas. Antra, vyriausybė primena nacionalinės procedūros autonomijos principą. Iš esmės galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas gali būti skundžiamas dėl Bendrijos teisės pažeidimo tik tuo atveju, jei tai numatyta nacionalinėse procedūros taisyklėse.

16 — Kaip pavyzdį Italijos vyriausybė cituoja 1985 m. rugsėjo 19 d. Sprendimą *Hoogovens Groep prieš Komisiją* (172/83 ir 226/83, Rink. p. 2831, 9 punktas).

26. Esant tokioms aplinkybėms, Nyderlandų vyriausybė laikosi nuomonės, kad šiuo atveju yra susidariusi išimtinė padėtis. Pasak jos, iš esmės egzistuoja trys veiksniai: 1) teismo sprendimas valstybės pagalbos srityje, kurioje Komisija turi išskirtinę kompetenciją; 2) anksčiau priimtas Komisijos sprendimas, iš kurio aiškiai matyti, kad vėliau priimtas teismo sprendimas prieštarauja Bendrijos teisei (šiuo atveju vyriausybė atkreipia dėmesį, kad visos valstybės narės įstaigos, įskaitant nacionalinį teismą, yra saistomos šioje srityje Komisijos priimto sprendimo); ir 3) nacionalinis teismas ir pradinės bylos šalys žinojo arba turėjo žinoti, kad pagalba jau buvo paskelbta nesuderinama su bendrąja rinka. Pasak vyriausybės, su valstybės pagalba susijusios sutarties nuostatos netektų prasmės, jei susidarius tokiai išimtinei padėčiai kaip šiuo atveju būtų nuspręsta, kad negalima vykdyti jokio grąžinimo.

27. Savo ruožtu Komisija laikosi nuomonės, kad reikia atskirti po rungimosi procedūros priimtų sprendimų dėl teisių, kuriomis ginčo šalys gali laisvai naudotis, galią nuo galios, kurią turi nacionalinių teismų sprendimai valstybės pagalbos srityje, kurioje atitinkami nacionalinių valdžios institucijų bei gavėjų interesai dažniausiai sutampa ir kurioje abiem šalims svarbiausias klausimas dėl pagalbos teisėtumo yra reglamentuojamas ribojančiomis Bendrijos teisės nuostatomis.

28. Visų pirma Komisija remiasi Bendrijos teisėje nustatyta pareiga iš anksto pranešti apie pagalbą. Ši pareiga iš anksto pranešti tenka valstybei narei neatsižvelgiant į tai, kokia įstaiga skiria pagalbą. Taigi ji taip pat taikoma ir teismams. Tai, kad pagalba suteikta remiantis nacionalinio teismo sprendimu, neatleidžia valstybės narės nuo pareigos iš anksto pranešti apie pagalbą ir jos nesuteikti, kol Komisija nebus davusi leidimo. Be to, pagalbą teikiančios įstaigos ir apie ją turinčios pranešti įstaigos santykiai yra vidaus problemos, kurios negali trukdyti taikyti Bendrijos teisę.

29. Pasak Komisijos, teiginyje, kad civilinių bylų teismo priimtas sprendimas gali neleisti susigrąžinti pagalbos, painiojami du skirtingi lygmenys: nacionalinės procedūros (visų pirma civilinių bylų teismo priimto sprendimo dėl nacionalinės administracijos galių pasekmės) ir procedūros, pagal kurią skiriama valstybės pagalba ir pagal kurią turi būti įvykdytos ne tik nacionalinės procedūros, bet turi būti laikomasi ir Bendrijos teisėje nustatytų ribojimų, kol Komisija suteiks leidimą.

30. Šiuo atveju Italijos valdžios institucijos pagal trečiąjį valstybės pagalbos kodeksą pranešė Komisijai apie planuojamą pagalbą. Minėtos valdžios institucijos, priimdamos sprendimą dėl *Lucchini Siderurgica* prašymo suteikti pagalbą, turėjo gauti Komisijos leidimą. Tačiau Komisija paskelbė, jog pagalba yra nesuderinama su bendrąja rinka. Todėl nacionalinis sprendimas nepadarė jokio poveikio.

31. Tik daug vėliau Italijos teismai (iš pradžių *Tribunale civile e penale di Roma*, o vėliau – *Corte d'appello di Roma*) pripažino *Lucchini Siderurgica* subjektyvią teisę gauti aptariamą pagalbą. Remdamosi būtent šiais sprendimais Italijos valdžios institucijos nutarimu suteikė pagalbą, nors tame nutarime taip pat buvo nustatyta išlyga.

32. Komisija svarsto dvi prielaidas. Pagal pirmąją, suteikta valstybės pagalba yra pagalba, dėl kurios Komisija jau pareiškė nuomonę, t. y. kurią uždraudė. Pagal antrąją tai yra kita pagalba nei ta, kuri nurodyta pranešime ir sprendime. Abiem atvejais teismo praktikoje aiškiai nurodyta, ką teismas turi daryti. Pirmuoju atveju jis yra saistomas sprendimo, kuris pagalbą pripažįsta nesuderinama su bendrąja rinka: jis turi atsižvelgti į iš to kylančias pasekmes. Antruoju tiesiogiai taikoma Teisingumo Teismo išaiškinta EB 88 straipsnio 3 dalyje išdėstyta pareiga susilaikyti nuo veiksmų.

33. Reikia turėti omenyje, kad yra priimtas neginčijamu tapęs Bendrijos sprendimas. To sprendimo neliečiamumas yra teisinio saugumo reikalavimo išraiška, todėl jis yra privalomas visoms Italijos valdžios įstaigoms. Be to, pasak Komisijos, galutinis ir neskundžiamas Italijos teismo sprendimas taikomas tik nacionaliniam pagalbos skyrimo etapui ir neturi jokio poveikio Bendrijos lygmeniu.

34. Komisija taip pat remiasi teismų praktika [17], pagal kurią nacionalinės teisės nuostatos turi būti taikomos taip, kad netaptų praktiškai neįmanoma vykdyti susigrąžinimo, kurio reikalaujama pagal Bendrijos teisę, ir kad būtų visapusiškai atsižvelgta į Bendrijos interesą bei remiasi sprendimais [18], iš kurių galima spręsti, kad Bendrijos teisės viršenybė kartais reikalauja nesuabsoliutinti teisinio saugumo principo.

35. Galiausiai Komisija pareiškia, kad Bendrijos teisės viršenybė gali reikšti, jog bet koks nacionalinis administracinis ar net teisinis aktas turi „nusileisti" nesuderinamumo su šia teise atveju. Jos nuomone, tai turėtų būti

17 — Šiuo atveju ji remiasi 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimu *Komisija prieš Vokietiją* vadinamojoje *BUG Alutechnik* byloje (C-5/89, Rink. p. I-3437) ir 1997 m. kovo 20 d. Sprendimu *Alcan Deutschland* (C-24/95, Rink. p. I-1591).

18 — Šiuo atveju ji remiasi 2004 m. sausio 7 d. Sprendimu *Wells* (C-201/02, Rink. p. I-723, 64 *ir kt.* punktai); 2001 m. birželio 28 d. Sprendimu *Larsy* (C-118/00, Rink. p. I-5063, 51–55 punktai) ir 13 išnašoje nurodytu sprendimu *Kühne & Heitz* (23–28 punktai).

taikoma ir galutiniam bei neskundžiamam teismo sprendimui, kuris prieštarauja Bendrijos teisei.

B — *Vertinimas*

36. Visų valstybių narių nacionalinėse teisės sistemose egzistuoja *res judicata* principas. Siekiant teisinio saugumo, teismų sprendimai, kurie nebegali būti skundžiami, socialiniuose santykiuose įgyja neginčijamumo pobūdį, kitaip tariant, tampa teisiniais faktais. Šių teisinių faktų reikia laikytis. Tai reiškia, kad negalima pateikti naujo ieškinio, kurio dalykas yra tas pats, kuriame dalyvauja tos pačios šalys ir remiamasi tais pačiais argumentais.

37. Tačiau lyginamoji analizė rodo, kad nepaisant didelės *res judicata* principo reikšmės, jis nėra absoliutus. Įvairiose nacionalinėse teisės sistemos gali būti taikomos šios taisyklės išimtys, nors tam nustatytos griežtos sąlygos [19]. Taip gali būti, pavyzdžiui, kai nustatytas sukčiavimas arba kai galutiniu ir neskundžiamu tapęs sprendimas akivaizdžiai pažeidžia pagrindines teises. Iš Europos žmogaus teisių teismo praktikos matyti, kad *res judicata* negali būti taikomas, kai akivaizdžiai pažeidžiamos (Bendrijos) pagrindinės teisės [20].

38. Bendrijos teisės sistemoje taip pat laikomasi *res judicata* principo [21]. Argumentai, kuriais jis grindžiamas, yra tokie patys kaip ir nacionalinėse teisės sistemose. Be to, šio principo svarba taip pripažįstama Bendrijos teisės ir nacionalinės teisės santykiuose. Būtent tai Teismas patvirtino pirmiau minėtuose sprendimuose *Eco Swiss, Köbler, Kühne & Heitz* ir *Kapferer.*

39. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad nė viena šių bylų nebuvo susijusi su Bendrijos kompetencijos įgyvendinimu.

40. *Köbler* byloje priimdamas galutinį sprendimą nacionalinis teismas neteisingai taikė

19 — Dėl išsamios lyginamosios analizės žr. „*Note de recherche*" dėl *res judicata* principo taikymo ir reikšmės valstybėse narėse (vidaus dokumentas), kurį Teismo prašymu specialiai šiai bylai parengė Bibliotekos, tyrimų ir dokumentacijos direktoratas.

20 — Žr. 2002 m. balandžio 16 d. Sprendimą *S.A. Dangeville prieš Prancūziją* (*Recueil des arrêts et décisions* 2002-III).

21 — Žr., pvz., 1996 m. liepos 11 d. Nutartį byloje *Coussios prieš Komisiją* (C-397/95 P, Rink. p. I-3873) ir 2006 m. birželio 1 d. Sprendimą *P & O European Ferries (Vizcaya) prieš Komisiją* (C-442/03 P ir C-471/03 P, Rink. p I-4845).

Bendrijos teisę. Teismas nusprendė, kad, laikantis tam tikrų sąlygų, dėl to būtų galima teikti ieškinį dėl žalos atlyginimo. Tačiau ginčytinas sprendimas nepadarė jokio tiesioginio poveikio Bendrijos kompetencijos įgyvendinimui.

41. *Kühne & Heitz* byloje nacionalinis teismas taip pat neteisingai taikė Bendrijos teisę. Tačiau ir vėl dėl teismo sprendimo nekilo klausimas dėl Bendrijos kompetencijos įgyvendinimo.

42. Taip pat buvo *Eco Swiss* ir *Kapferer* bylose. Be to, tose bylose buvo galima teikti apeliacinį skundą, tačiau šalys buvo praleidusios terminą jam paduoti.

43. *Eco Swiss* byloje per nustatytą terminą nebuvo pateiktas ieškinys dėl galutinio sprendimo pobūdį turinčio tarpinio arbitražinio sprendimo panaikinimo. Dėl ieškiniui pateikti nustatytų terminų iš esmės netampa sudėtinga ar praktiškai neįmanoma įgyvendinti Bendrijos teisės sistemos suteiktų teisių. Tokiomis aplinkybėmis pagal Bendrijos teisę nereikalaujama, kad nacionalinis teismas nesilaikytų vidaus procedūros taisyklių, net jei tai leistų nustatyti, kad yra galimas Bendrijos teisės pažeidimas [22].

44. *Kapferer* byloje remiantis Reglamentu (EB) Nr. 44/2001 [23] nuo pat pradžių buvo prieštaraujama dėl teismo, į kurį kreiptasi, kompetencijos. Prieštaravimas buvo atmestas, tačiau teismas priėmė sprendimą dėl esmės *R. Kapferer* priešininkės, nuotolinės prekybos bendrovės, naudai. Kai *R. Kapferer* pateikė apeliacinį skundą dėl šio sprendimo, minėtoji bendrovė nemanė, kad vėl reikia pareikšti prieštaravimą dėl kompetencijos trūkumo. Todėl ši sprendimo dalis tapo *res judicata*. Tokioje situacijoje Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal Bendrijos teisę iš nacionalinio teismo nereikalaujama netaikyti vidaus procedūros taisyklių, pagal kurias sprendimas tapo galutinis ir neskundžiamas.

45. *Köbler* ir *Kühne & Heitz* bylos turi bendra tiek, kad bylos šalys abiem atvejais išnaudojo visas teisių gynimo priemones. Abiem atvejais galutinį sprendimą priėmęs teismas nesikreipė į Teisingumo Teismą ir todėl neteisingai taikė Bendrijos teisę. *Köbler* byloje tokio galutinės instancijos teismo padarytą Bendrijos teisės pažeidimą buvo

22 — Be to, Komisija arba už konkurenciją atsakingos nacionalinės valdžios institucijos visada gali imtis veiksmų „žalai atlyginti" už tokį pažeidimą – šioje byloje buvo kalbama apie sutartį, kuri galbūt galėjo prieštarauti EB 81 straipsniui. Net konkurentai, kurie dėl to nenukentėjo ir kuriems netaikomas galutinis ir neskundžiamas sprendimas, gali pareikšti ieškinį.

23 — 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 12, 2001, p. 1).

galima kompensuoti atlyginant žalą. *Kühne & Heitz* byloje tokia kompensacija pažeidžiant *res judicata* principą (teismo sprendimu atitinkamos administracinės valdžios institucijos sprendimas tapo *res judicata*) buvo įmanoma, tik administracinės valdžios institucijos galią persvarstyti ankstesnį sprendimą aiškinant kaip prievolę tai padaryti susiklosčius tokioms aplinkybėms.

46. Remiantis tokia teismo praktika galima daryti išvadą, kad šalys yra pačios atsakingos už teisių, kuriomis jos gali laisvai naudotis (*Kapferer* byla) arba kurios joms gali būti suteiktos pagal Bendrijos teisę (*Köbler* ir *Kühne & Heitz* bylos), įgyvendinimą. Jei jos praleidžia terminą [24] arba nemano esant reikalinga teikti apeliaciją, arba jei visai nepradeda procedūros, jos turės prisiimti dėl to kilusias pasekmes, t. y. vėliau nebegalės pasinaudoti teisėmis, kurios joms suteiktos pagal Bendrijos teisę. Tačiau jei jos aktyviai siekė pasinaudoti savo teisėmis ir kaip įmanoma geriau išnaudojo nacionalinės teisės sistemos suteiktas procedūros galimybes, jos gali siekti pasinaudoti nacionalinės teisės suteiktomis galimybėmis teikti ieškinį dėl žalos atlyginimo, kai kyla valdžios institucijų atsakomybė, t. y. siekti, kad joms būtų atlyginta žala dėl atitinkamų nacionalinių administracinės valdžios ar teisėsaugos institucijų veiksmų, kurie buvo priešingi Bendrijos teisei, arba, jei pagal nacionalinę teisę suteikiama tokia galimybė, reikalauti, kad būtų persvarstytas ginčijamas administracinis sprendimas (*Kühne & Heitz* byla). Žinoma, iš šios teismo praktikos, kur *res judicata*, kaip teisės principo, laikymasis tarp šalių atlieka pagrindinį vaidmenį, atrodo, kad įmanomas bet koks nukrypimas nuo *res judicata* principo, tačiau išimtys galimos tik ypatingais atvejais, kai ginče tarp šalių taikomas priežodis „*res judicata pro veritate habetur*“ turi „nusileisti“ daug svarbesniems teisiniams interesams.

47. Šiuo atveju Romos apeliacinio teismo galutinis ir neskundžiamas sprendimas pagal Italijos teisę turi reikšmės ne tik subsidijuojamos bendrovės ir Italijos teisiniams santykiams. Jame taip pat neatsižvelgiama į Bendrijos teisės reglamentuojamą išimtinę Komisijos kompetenciją vertinant aptariamos pagalbos priemonės suderinamumą su bendrąja rinka, ir jis prieštarauja Bendrijos teisėje Italijos Respublikai nustatytoms pareigoms teikiant valstybės pagalbą.

48. Čia kalbama ne apie nacionalinės administracinės valdžios institucijos ir privataus asmens ginčą, kuris gali būti išspręstas tik pagal nacionalinę teisės sistemą, bet apie ginčą, kuris visų pirma turi būti vertinamas atsižvelgiant į Bendrijos teisę ir kuriame

24 — Tas terminas, žinoma, turi būti protingas.

nacionalinės ir Bendrijos teisės sistemų atitinkamų sričių atskyrimas, taigi ir ribos tarp nacionalinio teismo pareigų abiejose teisės sistemose nustatymas, turi būti tikslus.

Nacionalinių teismų prisiimtos pareigos

49. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, visų pirma išnagrinėsiu nacionaliniams teismams tenkančias pareigas, kai reikia taikyti atitinkamas Bendrijos teisės nuostatas ir užtikrinti, kad jų būtų laikomasi.

Pirmiausia priminsiu, kad taikant Bendrijos valstybės pagalbos schemas yra aiškiai atskiriamos Komisijos ir nacionalinių teismų funkcijos bei kompetencija.

50. Komisija, kuri yra administracinės valdžios institucija, atsakinga už konkurencijos politikos kūrimą ir įgyvendinimą atsižvelgiant į bendruosius Bendrijos interesus, turi išimtinę kompetenciją nagrinėti, ar visos šiuo atveju mus dominančios pagalbos priemonės, nustatytos EB 87 straipsnio 1 dalyje ir EAPB valstybės pagalbos kodekse, yra suderinamos su bendrąja rinka [25].

51. Taigi valstybės narės turi pranešti Komisijai apie savo planuojamą suteikti valstybės pagalbą (pareiga pranešti) ir jos nemokėti, kol Komisija nepriims sprendimo (pareiga nesiimti veiksmų). Jei priimamas „teigiamas" sprendimas, priemonę taikyti galima. Jei sprendimas „neigiamas" pareiga nesiimti veiksmų tampa galutinė [26].

52. Prieš pranešant arba per tyrimo procedūrą išmokėta pagalba turi būti susigrąžinta. Pagrindinė taisyklė gali būti išdėstyta taip: valstybės narės negali pradėti mokėti pagalbos, kol Komisija aiškiai nepateikė nuomonės dėl jos suderinamumo su bendrąja rinka.

25 — Žr. 1991 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires ir kt.*, vadinamasis *FNCE ir kt.* (C-354/90, Rink. p. I-5505).

26 — Dėl šių pareigų tikslo ir taikymo apimties žr. 1973 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Lorenz* (120/73, Rink. p. 1471, 3 ir 4 punktai); 1977 m. gegužės 21 d. Sprendimą *Komisija prieš Jungtinę Karalystę* (31/77 R ir 53/77 R, Rink. p. 921, 16–29 punktai); 1984 m. spalio 9 d. Sprendimą *Heineken* (91/83 ir 127/83, Rink. p. 3435, 20 punktas) ir 1990 m. vasario 14 d. Sprendimą *Prancūzija prieš Komisiją*, vadinamasis *Boussac Saint Frères* (C-301/87, Rink. p. I-307, 16 ir 17 punktai). Taip pat žr., pvz., 2003 m. sausio 28 d. Sprendimą *Vokietija prieš Komisiją* (C-334/99, Rink. p. I-1139, 49 punktas) ir 2004 m. liepos 15 d. Sprendimą *Ispanija prieš Komisiją* (C-501/00, Rink. p. I-6717, 67–69 punktai).

53. Taigi nacionaliniai teismai neturi galios spręsti dėl valstybės pagalbos suderinamumo [27]. Atvirkščiai, Bendrijos teisės sistemoje jų pagrindinis vaidmuo yra užtikrinti, kad būtų laikomasi Bendrijos nuostatų dėl valstybės pagalbos, visų pirma pirmiau nurodyto principo, pagal kurį jokia pagalba negali būti suteikta be aiškaus išankstinio Komisijos leidimo, ir taikyti bei prižiūrėti, kad būtų laikomasi Komisijos priimamų sprendimų šiai įgyvendinant savo kompetenciją.

54. Savo ruoštu EB 88 straipsnio 3 dalis yra ribojanti sutarties nuostata, turinti tiesioginį poveikį ir draudžianti realiai išmokėti bet kokios rūšies pagalbą be Komisijos žinios ir jos išankstinio sprendimo. Taikomos valstybės pagalbos kodekso 6 straipsnyje nustatyta lygiai tas pats. Taigi nacionalinis teismas, gavęs prašymą išnagrinėti nacionalinę priemonę, kuria suteikiama valstybės pagalba, privalo nuolat tikrinti, ar laikytasi EB 88 straipsnio 3 dalies nuostatų arba jas atitinkančių EAPB valstybės pagalbos kodekso nuostatų.

55. Šie bendrieji principai buvo plėtojami keliuose sprendimuose, kuriuose Teismas konstatavo, kad nacionalinis teismas turi saugoti bylos šalių teises, kai nacionalinės valdžios institucijos nesilaiko pirmiau minėto principo, ir pagal nacionalinę teisę imtis atitinkamų priemonių dėl aktų, kuriais pradedama teikti valstybės pagalba, galiojimo ir dėl per tą laiką suteiktos finansinės paramos grąžinimo [28].

56. Antra, jo veiksmai turi būti grindžiami tiesiogiai taikomais Komisijos sprendimais, priimtais pagal EB 88 straipsnio 2 dalį. *Capolongo* [29] byloje Teismas nurodė, kad po EB 88 straipsnio 2 dalies pirmojoje pastraipoje nustatytos tyrimo procedūros Komisijos priimti sprendimai taikomi tiesiogiai. Taigi nacionalinis teismas taip pat turi paisyti neigiamo sprendimo, kuriame išdėstytas draudimas, nurodytas EB 87 straipsnio 1 dalyje [30].

57. Trečia, nacionalinis teismas gali atlikti tam tikrą vaidmenį, kai Komisija nurodo susigrąžinti pagalbą. Remiantis EB 249 straipsniu, skaitomu kartu su EB 10 straips-

27 — Žr. 25 išnašoje minėto sprendimo *FNCE ir kt.* 12 punktą. Taip pat žr. 1996 m. liepos 11 d. Sprendimą *SFEI ir kt.* (C-39/94, Rink. p. I-3547, 42 punktas) ir 1999 m. birželio 17 d. Sprendimą *Piaggio* (C-295/97, Rink. p. I-3735, 30 punktas).

28 — Žr. 26 išnašoje minėto sprendimo *Lorenz* 8 punktą; 25 išnašoje minėto sprendimo *FNCE ir kt.* 12 punktą; 27 išnašoje minėto sprendimo *SFEI* 40 punktą; 1992 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Lornoy ir kt.* (C-17/91, Rink. p. I-6523, 30 punktas); 2005 m. sausio 13 d. Sprendimą *Streekgewest* (C-174/02, Rink. p. I-85, 17 punktas) ir 2006 m. birželio 15 d. Sprendimą *Air Liquide Industries Belgium* (C-393/04 ir C-41/05, Rink. p. I-5293, 42 punktas).

29 — 1973 m. birželio 19 d. Sprendimas (77/72, Rink. p. 611, 6 punktas). Taip pat žr. 1977 m. kovo 22 d. Sprendimą *Steigike & Weinlig* (78/76, Rink. p. 595).

30 — 29 išnašoje minėtas sprendimas *Steigike & Weinlig.*

niu, tokie sprendimai yra privalomi visoms valstybės narės institucijoms, įskaitant ir teismus. Taigi nacionalinis teismas turi jų paisyti.

58. Be to, šiais sprendimais valstybėms narėms, kurioms jie skirti, nustatomos aiškios ir besąlyginės pareigos, kurių jos negali vengti. Šios pareigos taip pat gali būti susijusios su suinteresuotaisiais privačiais asmenimis. Pirma, tie, kuriems pagalba buvo išmokėta neteisėtai, turi ją grąžinti. Antra, tretieji suinteresuotieji asmenys gali, jei valstybė, kuriai skirtas sprendimas, nesilaiko prievolės susigrąžinti pagalbą per nustatytą laikotarpį, kreiptis į nacionalinį teismą dėl vykdymo [31, 32].

59. Šią griežtą pareigą laikytis priimto sprendimo galima paaiškinti tuo, kad EB 87 straipsnio 1 dalyje nustatytai pagrindinei taisyklei, pagal kurią bendrojoje rinkoje konkurencija neturi būti iškraipoma nacionalinėmis pagalbos priemonėmis, ji suteikia tokią prasmę, kokios siekė sutarties rengėjai.

60. Galiausiai reikia priminti, kad susigrąžinimas turi būti vykdomas pagal nacionalines procedūros taisykles, jei jas taikant susigrąžinimas, kurio reikalaujama pagal Bendrijos teisę, netaps praktiškai neįmanomas [33].

61. Remiantis išdėstytais argumentais, galima daryti išvadą, kad nacionalinis teismas, vidaus teisės požiūriu nagrinėdamas valstybės pagalbos suteikimą, visada privalo patikrinti, ar buvo laikytasi EB 88 straipsnio 3 dalyje nustatytų pareigų arba šiuo atveju – EAPB valstybės pagalbos kodekse nustatytų lygiaverčių pareigų, ir ar yra Komisijos sprendimų, kuriuose arba prieštaraujama pagalbos išmokėjimui, arba jai taikomi ribojimai ar specialios sąlygos.

62. Kadangi nacionalinės ir Bendrijos teisės sistemos egzistuoja viena šalia kitos, nacionalinis teismas, taikydamas, kaip ir šiuo atveju, nacionalinę teisę, turi nuolat tikrinti, ar buvo laikomasi Bendrijos teisės reikalavimų ir ar taikant nacionalinę teisę nepažeidžiama Komisijai suteikta kompetencija prižiūrėti, kaip laikomasi valstybės pagalbos

31 — Žr. 28 išnašoje minėtą sprendimą *Streekgewest*.

32 — Be to, Komisija pati gali pasinaudoti EB 88 ir 228 straipsniais jai suteikta galimybe priversti valstybę narę vykdyti sprendimą dėl pagalbos grąžinimo.

33 — Žr. 1989 m. vasario 2 d. Sprendimą *Komisija prieš Vokietiją* (94/87, Rink. p. I-175, 12 punktas); 1990 m. kovo 21 d. Sprendimą *Belgija prieš Komisiją*, vadinamasis *Tubemeuse* (C-142/87, Rink. p. I-959, 61 punktas); 17 išnašoje minėto sprendimo *BUG-Alutechnik* 12 punktą; 17 išnašoje minėto sprendimo *Alcan Deutschland* 24 punktą ir 2000 m. spalio 12 d. Sprendimą *Ispanija prieš Komisiją* (C-480/98, Rink. p. I-8717, 34 punktas).

sistemos, kuri yra vienas Bendrijos teisės sistemos ramsčių. Šiuo atveju remiuosi sprendimu *Eco Swiss*[34], kuriame Teismas aiškiai pasakė, kad konkurenciją reglamentuojančios nuostatos yra imperatyvios. Tai taip pat galioja konkurencijos srities nuostatoms, taikomoms Bendrijos ir valstybių narių santykiams, t. y. šiuo atveju EB 87 ir 88 straipsniams ir EPAB 4 straipsniui.

63. Taip pat reikia pabrėžti, kad pagrindinėje byloje Italija laikėsi arba bandė laikytis valstybės pagalbos kodekso 6 straipsnyje nustatytų pareigų. Ji pranešė Komisijai apie pradinį savo sprendimą, kuriame buvo numatyta skirti pagalbą *Lucchini Siderurgica*. Paskui ji atsisakė mokėti pagalbą, nes laukė Komisijos sprendimo, ir net kai *Corte d'Appello di Roma* nurodė atlikti mokėjimą, ji tai padarė tik su aiškiai nurodyta išlyga.

64. Savo ruožtu Komisija išnagrinėjo pagalbos, apie kurią buvo pranešta, projektą. Ji laikėsi visų šiuo atveju taikomų procedūros taisyklių, t. y. paskelbė pranešimą, kad pati suinteresuotoji šalis ir trečiosios šalys galėtų pareikšti nuomonę šiuo klausimu. Taip pat sprendimas, kuriuo Komisija galiausiai pranešė apie neigiamą vertinimą, buvo tinkamai perduotas Italijos vyriausybei, o vėliau paskelbtas.

65. Esant tokioms aplinkybėms lieka daryti išvadą, kad Italijos pirmosios ir apeliacinės instancijos civilinių bylų teismai dėl nežinojimo ar aplaidumo padarė grubių klaidų.

66. Pirmojoje instancijoje nebuvo įvykdytos pirmiau išvardytos pareigos, t. y. nebuvo nuolat tikrinama, ar laikomasi EB 88 straipsnio 3 dalies arba valstybės pagalbos kodekso 6 straipsnio ir ar egzistuoja sprendimas, kuriuo Komisija aiškiai būtų patvirtinusi pagalbos teikimą. Blogiausia, kad *Corte d'Appello di Roma* neatsižvelgė į per tą laiką Komisijos priimtą nepalankų sprendimą. Tuo ir baigsiu savo argumentaciją. Negaišiu laiko aiškindamasis priežastis, dėl kurių apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad nereikia taikyti Bendrijos teisės. Esant tokiam akivaizdžiam pažeidimui, mano manymu, neverta pradėti pedagoginių diskusijų ir aiškinti, kodėl tokia argumentacija yra nepagrįsta.

67. Atkreipiu dėmesį, kad Italijos valdžios institucijos pačios padarė klaidą. Iš tiesų jos apeliacinės instancijos teisme atkreipė teis-

34 — 11 išnašoje minėto sprendimo 36 ir 39 punktai. Išvadose byloje *ARAP ir kt. prieš Komisiją* (2002 m. gegužės 16 d. Sprendimas C-321/99 P, Rink. p. I-4287) jau nurodžiau, kad EB 87 ir 88 straipsniai yra imperatyvūs (išvadų 189 punktas).

mo dėmesį į tai, kad ginčijama pagalba negali būti išmokėta, kol Komisija aiškiu sprendimo nepaskelbs, kad ji yra suderinama su bendrąja rinka, tačiau jos akivaizdžiai pamiršo nurodyti, jog per tą laiką Komisija jau priėmė sprendimą, kuriuo prašoma pagalba buvo paskelbta nesuderinama.

68. Galiausiai Italijos teismuose nagrinėjamoje byloje ieškovė, t. y. *Lucchini Siderurgica*, žinojo arba turėjo žinoti – juk tai viena didžiausių Italijos plieno gamintojų, kuri buvo gerai susipažinusi su EAPB 4 straipsniu ir valstybės pagalbos kodeksais, – kad Italijos vyriausybė gali išmokėti jai skirtą pagalbą tik gavusi Komisijos leidimą. Be to, Komisijai priėmus nepalankų sprendimą, *Lucchini Siderurgica* nusprendė nesinaudoti Bendrijos teisės jai suteiktomis galimybėmis apskųsti šį sprendimą. Man susidaro įspūdis, kad *Lucchini Siderurgica* visoje teismų, galinčių spręsti klausimą dėl pagalbos teisėtumo, grandinėje ieškojo silpniausios grandies.

69. Dėl šių priežasčių pagalba buvo išmokėta ir atitinkamame rinkos segmente buvo iškraipytos konkurencijos sąlygos. Už šį konkretų rezultatą, kuris ir taip yra rimtas antraeilis Bendrijos teisės sistemos pažeidimas, tikriausiai dar svarbiau yra tai, kad šiais sprendimais buvo neutralizuota Komisijos įgyvendinama kompetencija dėl Bendrijos interesų. Priimdamas galutinį ir neskundžiamą sprendimą, kuriuo nurodė išmokėti pagalbą, *Corte d'Appello di Roma* neatsižvelgė į kompetencijos padalijimą tarp Bendrijos ir valstybių narių.

70. Trumpai tariant, pagrindinis uždavinys yra išsiaiškinti, ar pirmiau aprašytomis sąlygomis priimto sprendimo, kuris, kaip galima spręsti iš pirmiau išdėstytų argumentų, gali turėti neigiamos įtakos pačioje Sutartyje nustatytam kompetencijos pasidalijimui tarp Bendrijos bei valstybių narių ir, be to, dėl kurio Komisijai taptų neįmanoma įgyvendinti jai mus dominančioje srityje suteiktą kompetenciją, galutinumą ir neskundžiamumą tikrai reikia laikyti neginčijamu.

71. Mano nuomone, į šį klausimą derėtų atsakyti neigiamai.

72. Šiuo atveju reikia atsižvelgti į tokius argumentus: svarbiausia yra tai, kad nacionalinis teismas, aiškindamas vidaus teisę, negali priimti sprendimo, kuriuo nesilaiko pagrindinės struktūros, pagal kurią tarp Bendrijos ir valstybių narių padalijama su-

tartyse nustatyta kompetencija. Tai taip pat taikoma ir sprendimams, kurie tapo *res judicata*.

73. Ši taisyklė yra ypač svarbi, kai tai susiję su sutarties nuostatomis, šiuo atveju 87 ir 88 straipsniais, kuriuose detalizuojami pagrindiniai Bendrijos materialiosios teisės principai, ir jų įgyvendinimu. Ji yra dar svarbesnė tais atvejais, kai nacionaliniam teismui priskiriama pareiga yra nedviprasmiškai nustatyta pačioje Sutartyje ir patvirtinta su ja susijusioje teismo praktikoje, kitaip tariant, EB 88 straipsnio 3 dalyje ir pirmiau minėtoje nusistovėjusioje teismo praktikoje.

74. Šiais atvejais sprendimo, kuris buvo priimtas remiantis tik nacionalinės teisės aiškinimu, akivaizdžiai netaikant atitinkamos Bendrijos teisės, galutinumas ir neskundžiamumas negali sudaryti kliūčių Komisijai įgyvendinti atitinkamomis Bendrijos teisės nuostatomis jai suteiktą kompetenciją.

75. Tai, kad šiuo atveju *Lucchini Siderurgica* jokiu būdu negali remtis teisėtų lūkesčių apsauga, mano nuomone, yra tik šalutinis argumentas.

76. Manau, kad mano vertinimas aiškiai grindžiamas Teismo praktika. Taigi dar kartą grįžkime prie sprendimo *Eco Swiss*, kuriame Teismas nurodė, kad EB 81 straipsnis yra pagrindinė nuostata, neišvengiamai reikalinga vykdant Bendrijai patikėtas užduotis ir, svarbiausia, tam, kad veiktų bendroji rinka. Remiantis šiuo sprendimu taip pat galima daryti išvadą, kad pagal Bendrijos teisę nacionalinis teismas, turintis spręsti dėl arbitražo sprendimo galiojimo, privalo savo iniciatyva nustatyti, ar reikia taikyti EB 81 straipsnį.

77. Pagal analogiją taip pat galima paminėti sprendimą *Masterfoods ir HB* [35]. Jame Teismas nusprendė, kad siekdama atlikti sutartimi jai paskirtą vaidmenį Komisija negali būti saistoma nacionalinio teismo sprendimo, priimto taikant EB sutarties 85 straipsnio 1 dalį ir 86 straipsnį. Jis padarė išvadą, kad Komisija bet kada gali priimti individualų sprendimą dėl EB sutarties 85 ir 86 straipsnių taikymo, net jei nacionalinio teismo sprendime yra nuspręsta dėl susitarimo ar praktikos ir net kai Komisijos priimtas sprendimas prieštarauja minėtajam teismo sprendimui.

78. Tame pačiame sprendime Teismas taip pat pareiškė, kad nacionaliniai teismai, spręsdami dėl susitarimų ar praktikos, dėl

35 — 2000 m. gruodžio 14 d. Sprendimas (C-344/98, Rink. p. I-11369).

kurių Komisija jau yra priėmusi sprendimą, negali priimti sprendimų, prieštaraujančių Komisijos sprendimui, net jei pastarasis prieštarauja nacionalinio pirmosios instancijos teismo priimtam sprendimui. Per tą laiką ši teismo praktika buvo kodifikuota Reglamentu (EB) Nr. 1/2003 [36].

79. Ši teismo praktika yra aktuali ir kalbant apie Bendrijos valstybės pagalbos sistemą. Kadangi Komisija, įgyvendindama su privatiems asmenims taikomomis konkurencijos taisyklėmis susijusią kompetenciją, nėra saistoma nacionalinio teismo priimto sprendimo, ji negali būti saistoma ir tuo atveju, kai kalbama apie valstybėms narėms taikomas konkurencijos taisykles, t. y. su valstybės pagalba susijusias taisykles. Nacionalinis teismas negali priimti su Bendrijos teise nesuderinamo sprendimo jau vien todėl, kad Komisijos sprendimas yra skirtas valstybei narei, kuriai ir priklauso tas teismas kaip šios valstybės institucija [37].

80. Tačiau pagal EB 81 ir 82 straipsnius priimti sprendimai vienu labai svarbiu aspektu skiriasi nuo sprendimų, priimtų pagal EB 88 straipsnį arba EAPB valstybės pagalbos kodeksus, t. y. skiriasi jų adresatai. Kaip nacionalinio teismo sprendimas privačiosios teisės horizontaliuosiuose santykiuose, net ir tapęs galutiniu ir neginčijamu, negali daryti įtakos Komisijos sprendimo galiai, taip jis negali daryti tokios įtakos, kai yra susijęs su vertikaliais valstybės narės ir privataus asmens santykiais dėl valstybės pagalbos teikimo. Nacionalinio teismo sprendimai dėl tokių santykių tuo labiau negali daryti įtakos išimtinei Komisijos kompetencijai.

81. Kartu atkreipiu dėmesį į tai, kad net jei Bendrijos valstybės pagalbos teisė visų pirma skirta valstybėms narėms, byla dėl valstybės pagalbos suinteresuotieji privatūs asmenys taip pat turi galimybę ginti savo interesus atitinkamose procedūrose. Ši pastaba galioja jau pirmajame administraciniame etape iki Komisijos sprendimo priėmimo, kuriame galimybę gauti valstybės pagalbą turintys ūkinės veiklos vykdytojai ir tretieji suinteresuotieji asmenys gali išreikšti savo nuomonę [38]. Ji taip pat galioja ir vėlesniame etape, einančiame po Komisijos sprendimo priėmimo. Su minėtu sprendimu susiję galimi pagalbos gavėjai iš esmės gali teikti ieškinį pagal EB 230 straipsnį dėl jo panaikinimo.

36 — 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1)

37 — Beje, atkreipiu dėmesį, kad kai vienu metu vyksta dvi procedūros – Bendrijos lygmeniu (valstybės pagalbos neprieštaravimo tikrinimas) ir nacionaliniu lygmeniu (pavyzdžiui, jei pažeidžiama pareiga nesiimti veiksmų), – pagal lojalaus bendradarbiavimo principą nacionaliniam teismui gali reikėti kreiptis į Komisiją arba su prejudiciniu klausimu – į Teismą, kad būtų galima išsiaiškinti, pavyzdžiui, ar konkreti priemonė turi būti laikoma valstybės pagalba. Šiuo klausimu taip pat žr. 35 išnašoje minėto sprendimo *Masterfoods ir HB* 57 ir 58 punktus; 27 išnašoje minėto sprendimo *SFEI* 49–51 punktus ir 27 išnašoje minėto sprendimo *Piaggio* 32 punktą.

38 — Žr. Reglamentą Nr. 659/1999.

Kadangi Teismas yra pateikęs platų ribojančios sąlygos, pagal kurią ieškovai turi būti „tiesiogiai" su juo susiję, aiškinimą, šia galimybe teikti ieškinį gali pasinaudoti ir tretieji suinteresuotieji asmenys, o būtent jie dažniausiai naudojasi šia galimybe [39].

82. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, taip pat aišku, kad galimi nacionalinės pagalbos priemonės gavėjai nėra priversti teikti skundą nacionaliniam teismui, nes Bendrijos teisės sistema jiems nesuteikia tinkamos teisių gynimo priemonės. Atvirkščiai, Teismas yra išaiškinęs, jog būtent dėl to, kad privatūs asmenys turi teisę skųsti Komisijos sprendimus, jie negali ginčyti Komisijos sprendimų galiojimo nacionaliniuose teismuose, jei nepasinaudojo galimybe kreiptis į Bendrijos Teismą [40].

83. Analogiškai galima daryti išvadą, kad nereikia ginti suinteresuotojo asmens, kuris nepasinaudojo jokia Bendrijos teisės jam suteikta teisių gynimo priemone ir kuris kreipėsi į nacionalinį teismą, neturintį kompetencijos spręsti dėl pagalbos priemonės, kurios vykdymo siekia suinteresuotasis asmuo, teisėtumo pagal Bendrijos teisę. Faktas, kad tokiu būdu gautas nacionalinio teismo sprendimas, kuris, kaip nurodžiau pirmiau, akivaizdžiai prieštarauja Bendrijos teisės sistemai, tapo galutinis ir neginčijamas pagal nacionalinę teisę, nieko nekeičia.

84. Todėl tikrai nereikėtų būti mažiau reikliems dėl principo, pagal kurį Komisijos kompetencijos niekaip negalima sumažinti vien dėl to, kad Komisijos sprendimo dėl pagalbos grąžinimo įgyvendinimas pagal Bendrijos valstybės pagalbos sistemą turi įtakos valstybės narės ir pagalbos gavėjo santykiams.

85. Nors esamomis aplinkybės tai neturi lemiamos reikšmės, priminsiu porą bylų, kuriose buvo išaiškinta, kad negalima atsisakyti susigrąžinti valstybės pagalbos siekiant nepažeisti teisinio saugumo principo. Taip Teismas nusprendė, pavyzdžiui, darydamas prielaidą, kad nacionalinėje teisėje nustatyti terminai, per kuriuos turi būti pateiktas ieškinys dėl nacionalinės pagalbos priemonės atšaukimo [41]. Kadangi Komisijai priėmus sprendimą, kuriuo pagalba pripažįstama nesuderinama su bendrąja rinka, nacionalinių

39 — Žr. 1984 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Intermills prieš Komisiją* (323/82, Rink. p. 3809); 1993 m. gegužės 19 d. Sprendimą *Cook prieš Komisiją* (C-198/91, Rink. p. I-2487) ir 1993 m. birželio 15 d. Sprendimą *Matra prieš Komisiją* (C-225/91, Rink. p. I-3203) bei 1996 m. spalio 22 d. Pirmosios instancijos Teismo sprendimą *Skibsværftsforeningen ir kt. prieš Komisiją* (T-266/94, Rink. p. II-1399). Taip pat žr. Reglamentą Nr. 659/1999.

40 — 1994 m. kovo 9 d. Sprendimas *TWD* (C-188/92, Rink. p. I-833).

41 — Žr. 17 išnašoje minėtų sprendimų *BUG-Alutechnik* 34–37 punktus bei *Alcan Deutschland* 18 ir 19 punktus.

valdžios institucijų vaidmuo yra tik vykdyti šį sprendimą (jos neturi visiškai jokios galimybės jo vertinti), nuo sprendimo priėmimo momento ūkinės veiklos vykdytojai gali būti tikri dėl to, kad reikės grąžinti neteisėtai sumokėtą pagalbą. Taigi teisinio saugumo tikslais nustatytų senaties terminų ginčyti negalima.

86. Remiantis tuo, kas išdėstyta pirmiau, *Corte d'appello di Roma* sprendimo galutinumas ir neskundžiamumas negali užkirsti kelio susigrąžinti pagalbą, kuri buvo suteikta pažeidžiant atitinkamas Bendrijos teisės nuostatas. Svarbiausia, kad būtų nutrauktas šiuo sprendimu daromas Bendrijos teisės pažeidimas.

V — Išvada

87. Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, Teismui siūlau taip atsakyti į *Consiglio di Stato* pateiktus klausimus:

— Nacionalinio civilinių bylų teismo priimtas galutinis ir neskundžiamas sprendimas, kuriuo nacionalinėms valdžios institucijoms nurodoma išmokėti jų pažadėtą valstybės pagalbą, negali pažeisti pagal EB 87 ir 88 straipsnius Komisijai suteiktos kompetencijos įgyvendinimo.

— Todėl nacionalinis teismas, spręsdamas dėl nacionalinių valdžios institucijų sprendimo vykdyti Komisijos sprendimą, kuriuo reikalaujama susigrąžinti neteisėtai išmokėtą pagalbą, teisėtumo, privalo neatsižvelgti į vidaus teisės normas, kuriomis reglamentuojamos galutinio ir neginčijamo civilinių bylų teismo sprendimo pasekmės, jei toks sprendimas prieštarauja EB 87 ir 88 straipsniuose nustatytoms pareigoms visiškai užtikrinti, kad būtų laikomasi Bendrijos normų dėl valstybės pagalbos.